

EL MEU VEÍ HASSAN

TRES APROXIMACIONS AL FENOMEN DE LA IMMIGRACIÓ

Quim Pons i Ribas

1. UNA APROXIMACIÓ DES DE LA VIDA

1. La decisió d'emigrar / 2. Sol i lluny de la família / 3. El fantasma del fracàs / 4. La família al Marroc / 5. La reagrupació familiar: finalment, junts de nou! / 6. Els dubtes enfront del retorn / 7. Vacances: viatge d'anada i tornada / 8. La vida continua

2. UNA APROXIMACIÓ DES DE LA SOCIETAT

1. Un canvi de coordenades en el paisatge urbà / 2. ...que demana un canvi en el nostre llenguatge i en els nostres conceptes / 3. Quatre lectures del fenomen migratori / 4. Les lògiques del comportament social que se'n deriven / 5. Qui són els immigrants: homes i dones treballadors / 6. La lògica de la trobada / 7. El codesenvolupament, una sortida per als països del sud?

3. UNA APROXIMACIÓ DES DE L'ESPIRITUALITAT

1. "Sortir de casa" per tal de "posar-se en la pell de l'altre" / 2. Una inesperada experiència d'obertura i desinterès / 3. Treballant a Mataró: el diàleg interreligiós en la vida

QUIM PONS, jesuïta, és Educador Social i un bon coneixedor dels anomenats "immigrants econòmics" a Espanya. Ha treballat durant set anys en el Centre d'Acollida d'immigrants St. Pau (Càrites), a Mataró: com a voluntari, com a educador i com a director. Coneix l'Àfrica subsahariana (va residir dos anys a l'ex-Zaire treballant amb els refugiats de la guerra ruandesa) i ha realitzat diferents estades al Magreb. Ha conegut també l'escandalosa situació d'immigració que té lloc a la frontera de Mèxic i als EE.UU., a Tijuana i a Los Angeles. Actualment treballa a Migra Studium, un espai de trobada de cultures i religions.

Acostar-se al fenomen de la immigració des d'una perspectiva humana i propera ens pot ajudar a conèixer amb més profunditat el que viuen els milers de persones que, amb angoixa i pèrdua, deixen casa seva per cercar una oportunitat que els permeti una vida més digna. Aquesta és l'essència de l'aportació que Joaquim Pons fa en aquest quadern. Una aportació, per altra banda, que volgudament s'allunya del tractament sensacionalista que massa sovint se'ns transmet dels immigrants i els fa protagonistes a partir de les seves pròpies paraules.

Poder presentar aquest quadern és, per a mi, un goig alhora que una responsabilitat. Un goig perquè recull una experiència que ha estat fruit d'un esforç col·lectiu que va néixer per donar resposta a una necessitat emergent que, amb el temps, ha esdevingut estructural. Una responsabilitat perquè cal que des de Càritas, fidels a la nostra missió, siguem capaços d'aprofundir en la línia del Centre Sant Pau i, per tant, prioritzar el servei als més pobres; l'arrelament i dinamització de la comunitat cristiana i la presència en la societat atenent tant els aspectes assistencials i de promoció, com els d'animació i compromís o els de sensibilització i denúncia, que ens pertoquen.

Com diu el mateix autor en una carta que m'adreça per presentar-me el llibre: "moltes històries, molts noms i rostres concrets...". Intentem no oblidar-ho.

Núria Gispert Feliu
Directora de Càritas Diocesana de Barcelona

*A les educadores,
als voluntaris i voluntàries,
i a tants i tants immigrants
que han anat passant pel
CENTRE SANT PAU de Mataró
durant tots aquests anys.*

*...i al Lluís Recolons,
que, sàviament, m'ha anat
introduint
en el món de les migracions.*

*«Hola! Com estàs, “chaparrita”? Espero que bé. No sé ni
què dir-te, però només penso en tu. Tinc por, tremolo i no
puc agafar el son. No sé res. Sento que tot és de colors. Miro
el cel i veig els teus ulls; després d'una estona, reacciono i
no vull aixecar els peus de terra, vull pensar que tot és un
somni i em vull despertar. No sé com acabarà tot això, però,
si cal sacrificar alguna cosa, amb goig donaré la meva sang,
el meu cos i la meva ànima; és teva».*

Aquest és un fragment del diari d'un immigrant, que em vaig trobar abandonat en una de les habitacions del centre d'acollida d'immigrants, “La casa del Migrante”, de Tijuana (Baixa Califòrnia, Mèxic), a la frontera amb els Estats Units. Feia dos dies que aquest jove va deixar un paper arrugat amb aquestes emotives paraules. Al dia següent, lleuger d'equipatge, intentava fer el salt cap al “somni americà”. La nit abans, escrivia a la seva estimada i li expressava els seus sentiments, les seves pors enfront d'un futur ple d'incerteses.

La sort li haurà estat adversa, tenint en compte la ruta escollida. Són molts els qui hi han deixat la pell, en el fred de les muntanyes, en la calor del desert i en els corrents del Riu Bravo... Amb aquestes paraules, el nostre amic ens mostra la seva angouxa, sovint obsessiva, del que suposa deixar la terra, l'estimada o els fills, tot recercant un futur millor.

Avui, aquestes paraules les hauria ben bé pogut escriure un jove marroquí o subsaharià la nit abans de pujar a la *patera* que l'havia de conduir a l'altra riba. O aquella dona africana que, amb el seu fill a les entranyes, troba en la seva feble condició física l'argument de la seva vida per a cercar un futur millor.

A Amèrica, a l'Àfrica, a l'Àsia –no importa el continent–, el desig humà és el mateix; s'esdevé un dels fenòmens més antics de la humanitat: emigrar. Cercar unes rutes que menin a viure la vida amb un mínim de dignitat. Aquest és l'impuls que ha mogut, mou i mourà tantes persones a “arrencar-se” de llur terra, de llurs éssers estimats, tot recercant un demà millor.

I. UNA APROXIMACIÓ DES DE LA VIDA

Els fenòmens migratoris ens porten a parlar de processos socials complexos que tenen llurs repercussions polítiques, econòmiques, socials i culturals. Tanmateix, malgrat la complexitat d'aquests fenòmens, no ens podem deixar emportar únicament per les dades quantitatives, indiscutiblement necessàries per a la comprensió d'aquests fenòmens, però, d'altra banda, massa freds per a donar-nos raó del rerefons humà que envolta tot projecte migratori.

Per això, en aquesta primera part, em centraré en la manera com es va anar gestant la idea d'emigrar d'un jove de Larache (El Marroc), com va perdre el seu *status* de ciutadà per a convertir-se en estranger en una terra estrangera. Es tracta només d'un apunt, d'un *flash* que pot ajudar-nos a posar un rerefons personal a aquests rostres anònims que ens trobem pels nostres carrers, i que tendim a amagar sota un *clixé* estereotipat.

Em proposo, doncs, de relatar-vos el projecte migratori de Hassan per terres catalanes (1). El vaig conèixer a Mataró (Barcelona) fa vuit anys, al Centre Sant Pau, de Càrites Diocesana de Barcelona. Hassan va entrar en contacte amb nosaltres, com tants d'altres immigrants, per tal de seguir els diferents cursos que impartim en el nostre centre.

La decisió d'emigrar

Avui, remuntant-nos en el temps, li demanem que ens relati com es va anar gestant en el seu interior aquella decisió motivada per un "ja n'hi ha prou!" Aquell dia en què les portes d'Europa es dibuixaren per primer cop en el seu horitzó. La seva vida començava a restar alterada pel fatalisme de la realitat quotidiana. En la seva ment, s'anava gestant una decisió que havia de marcar definitivament la seva vida personal i familiar: l'èxode cap a Europa.

Hassan es troba a Espanya des de l'estiu del 1990. La gestació de la idea de deixar el seu país va seguir el mateix camí que el de molts altres compatriotes seus: un amic que treballava a Espanya, en un dels seus viatges de vacances al Marroc, li va parlar de les excel·lències de la vida a Europa. Semblava que tot eren facilitats. Els relats fantàstics es multiplicaven, en aquests mesos d'estiu. Hassan veia centenars de joves que arriscaven llurs estalvis i llurs vides en un viatge en fràgils *pateres* amb destinació a la costa espanyola. Fou llavors quan es va dir: Per què no aventurar-me jo, també? Tanmateix, un cop en terra europea, la realitat que es trobaria seria molt diferent...

Hassan, amb 30 anys, és el més petit de quatre germans. Es va casar als 16, i, en el moment de deixar el Marroc, acabava de néixer la seva tercera filla. Durant anys havia estat

treballant a les terres del seu pare. Un treball que no donava prou per a una família que augmentava, ni per a l'inconformisme d'un jove inquiet que no s'accontentava a quedar-se tancat en els limitats feus familiars. El seu inconformisme el va portar a entrar en contacte amb els traficants de droga marroquins: “amb poca feina et feies d'or”, em comentava. Però, en la vida de Hassan, la influència del seu pare tenia el seu pes, fins al punt que el va convèncer que abandonés aquell camí on s'estava posant, i que, a la llarga, li hagués comportat seriosos problemes. Aquest canvi de plans li suposaria complicar-se un xic la vida. Arribat a aquest punt, es va plantejar, per primer cop, saltar a Europa, puix que al seu poble no hi havia futur.

Per a milers de marroquins, Europa és un somni que es presenta com a proper, pel que fa a la distància física, però els Acords de Schengen (2) el converteixen en molt més distant, quant a la seva possible realització. La difícil situació econòmica en què es trobava Hassan el va portar a emigrar, per primer cop, cap a terres de l'Est del Magreb. Una llarga travessia per Algèria i Tunísia, fins arribar a Llíbia, resultà poc exitosa. Les coses no van anar bé; de manera que va haver de replantejar-se de nou el salt vers la somniada Europa.

A l'estiu, els pobles marroquins es veuen alterats per la presència de milers de paisans residents a l'estranger que tornen de vacances al seu país. És un temps en el qual els veïns del poble resten enlluernats amb els cotxes i les històries que els arriben d'Europa: tot sembla tan fàcil!... Un d'aquests estius, Hassan va connectar amb un veí del poble que feia cinc anys que es trobava a Espanya. Li va parlar de les excel·lències de la vida a Europa. Li comentava que aquí hi havia moltes més oportunitats per a trobar feina.

Sol i lluny de la família

Amb el visat de “turista”, va entrar a Espanya l'agost del 1990. Per a aquesta acreditació va necessitar demostrar que tenia recursos econòmics per al seu sosteniment. La família va col·laborar amb els estalvis necessaris per a poder passar la frontera. Però, un cop a l'altra banda, com tants d'altres immigrants que entren mitjançant aquest procediment, s'oblidà de la “il·lusió turística” del país que l'acollia, per tal d'iniciar la penosa ruta de la recerca d'un treball amb què guanyar-se dignament la vida. La seva primera destinació laboral fou Premià de Mar (Barcelona), població on es trobava “l'amic” que el portà a aquestes terres. Ben aviat es va començar a adonar que les coses no serien tan senzilles. Què lluny quedava aquell estiu i les xerrades que va tenir amb “l'amic”!. La realitat es presentava molt més crua que no pas aquell somni d'una nit d'estiu. A la seva arribada, “l'amic” el va deixar plantat. Els primers mesos van ser molt difícils. Vivia en una barraca, on l'aigua de la pluja els visitava sovint. Les seves primeres feines foren d'allò més dur: cavar claverons en les obres públiques, viure enmig de la pols i de la calor sufocant de l'estiu. Mai no havia treballat tan durament, em confessava. Sense la força i la resistència dels seus 20 anys, no li hagués estat possible d'aguantar en aquelles condicions.

La verema, a 50 Km de Barcelona, fou la seva segona destinació laboral. Des d'allí va marxar cap a València, on treballà en un circ que el portà de gira per tot Espanya. Però, la transhumància no era pas l'ideal per a un jove forjat en el sedentarisme de l'agricultura. En una estada del circ a Barcelona, va aprofitar l'escala per tornar de nou a Premià de Mar. En el seu horitzó no hi entrava viatjar d'una banda a l'altra, però el possible canvi no es podia fer a qualsevol preu. D'aquesta manera, arribà, el juny del 1991, al seu treball actual, una granja de Vilassar de Mar (Barcelona). Va fixar el seu lloc de residència a Mataró, ciutat on

viu actualment, a uns 12 Km del lloc de treball.

Després de la dura experiència que va viure a la seva arribada a Premià de Mar, on no va trobar persones de confiança per a compartir el seu projecte migratori, va preferir la incomoditat de residir una mica lluny del treball, però compartint el mateix projecte de vida amb un grup de companys amb qui tenia *confiança*. Per a Hassan, la *confiança* és una de les paraules clau per a afrontar el projecte migratori. Quan estàs lluny de la família –em deia– és molt important trobar companys amb qui poder compartir un mateix projecte. Això demana un mínim de confiança, per tal de compartir els moments bons i dolents, estar disposat a ajudar-se mútuament, quan la situació ho requereixi.

El fantasma del fracàs

Els dos primers anys van ser els més durs. El gran problema era el desconeixement de la llengua i la duresa de les condicions de treball. En certa manera, es sentia com si hagués tornat a néixer. En desconèixer l'idioma, no podia expressar el que pensava. Experimentava la impotència de no poder comunicar-se amb la gent. Durant aquesta època, li passà pel cap diverses vegades la idea de *retornar* al Marroc. Per primera vegada s'enfrontava al fantasma del *fracàs*. Si no ho va fer, va ser perquè s'havia gastat tots els diners en el viatge d'anada. Es tractava, en principi, d'un viatge d'anada sense retorn.

Durant el temps que visqué en situació *irregular*, foren tan dures les condicions de vida, que l'amenaça policial que podia comportar la seva situació irregular no la vivia pas amb cap aclaparament especial. No temia ser detingut per la policia i ser expulsat del país. Hassan em confessava que, en el fons, i en cert sentit, ho desitjava, perquè era la manera de tornar al país de “forma involuntària”. Ell es sentia obligat a romandre aquí, malgrat les dures condicions de vida: no podia fracassar, davant els seus familiars i veïns del poble; hi havia un imperatiu que l'obligava a restar on era, malgrat les dificultats i la pròpia voluntat. Però, si el retorn al país es feia d'una manera forçada, a causa d'una expulsió policial, podia salvar *l'honor*, un aspecte que compta molt en la seva cultura.

En la societat magribina, la qüestió de l'honor és la base del codi moral de l'individu, fins al punt que un sempre es veu a si mateix a través dels ulls dels altres. La concepció social (grup) que es té d'una persona pesa molt sobre l'individu. La imatge que tenen d'ells mateixos depèn, en gran mesura, de la imatge que donen als altres. La respectabilitat defineix la persona, que té necessitat dels altres per poder captar la seva pròpia identitat. La gent de l'entorn es converteix en testimoni i jutge del que fa o deixa de fer l'individu. Quan algú, per qüestió d'honor, deixa d'existir per als altres, deixa d'existir per a si mateix.

Va estar dos anys treballant “*sense papers*” fins a regularitzar la seva situació. Al cap de dos mesos d'obtenir el permís de treball i residència, va viatjar, per primer cop, al Marroc, per tal de retrobar-se amb la seva família. Havien passat més de dos anys: “una eternitat”.

La família al Marroc

Fàtima, la seva dona, provenia d'una família de setze germans, de la qual només en sobreviuen vuit. La majoria van morir quan tenien pocs mesos d'edat. A casa dels seus pares hi viuen cinc germans, i tres són casats. Als catorze anys es va casar amb Hassan. Tal com mana la tradició, fou un acord entre famílies. En casar-se va passar a viure amb el seu

marit, a la casa del seu sogre.

En el món islàmic, la família és de matriu patrilineal, de manera que l'home, amb el seu cognom, atorga línia de continuïtat familiar. La dona, per contra, en casar-se abandona la seva llar, per tal de passar a formar part de la família del marit.

Mentre Hassan es trobava a Espanya, Fàtima i les seves filles vivien a casa del seu sogre, el qual se'n féu càrrec. Van passar uns mesos, fins que Hassan pogués enviar uns quants diners. Mentrestant, Fàtima i les seves tres filles depenien del pare de Hassan. Quan Hassan podia estalviar uns quants diners, els enviava directament al seu pare. Fàtima no va veure mai els diners que enviava el seu marit, però tampoc no li mancà res.

És important de remarcar la incidència que tenen els moviments migratoris sobre el teixit familiar tradicional. L'estructura familiar actual es troba enfront de la situació totalment nova que suposa la crisi del model familiar tradicional. La cohesió i seguretat que dóna el pare a la família resta totalment alterada quan aquest ha d'abandonar la llar per a emigrar a Europa. La seva pertinença provoca una reestructuració familiar que afecta, d'una manera especial, la mare i els fills.

Fins al moment de la reagrupació familiar, Fàtima va passar per una llarga espera. Durant dos llargs anys va viure en una situació que no era normal, puix els sogres ocupaven, en certa manera, el lloc del marit absent. Aquest temps d'espera suposava un desgast important, ja que els criteris del marit i els dels sogres eren sovint diferents. En aquest sentit, Hassan és una persona oberta, i mai no tingué cap inconvenient a deixar anar la seva dona a casa de la seva família.

En cas que els esposos, en casar-se, disposin de casa pròpia, quan el marit se'n va, molt sovint la dona s'ha de posar a treballar. Tant per a la dona com per als fills, aquesta nova situació suposa, a la família, un canvi molt important. Sovint la sogra passa temporades a casa de la nora per a protegir-la. En els casos que la dona és analfabeta, els diners que envia el marit els rep un familiar d'aquest (pare, germà...), el qual, al seu moment, els farà arribar, mitjançant la sogra, a l'esposa. Com en el cas de Fàtima, és molt habitual que la dona no tingui cap notícia dels diners que envia el seu marit.

En els casos en què el matrimoni disposi de fills adolescents, el més gran pot passar a exercir, en cert sentit, el paper de pare. Aquests canvis en l'estructura familiar, amb el temps, es poden convertir en problemes que es van acumulant en la dona i els fills. En aquestes alteracions es fonamenten molts fenòmens psicopatològics que s'esdevenen en els processos migratoris.

La reagrupació familiar: per fi, novament junts!

El 1995, cinc anys després de la seva arribada a Espanya, Hassan va aconseguir reagrupar tota la seva família. Per fi, novament junts! Hassan em confessava que, si hagués arribat a Espanya solter, mai no s'hagués casat; i això per la duresa que li representava tenir lluny la dona i els fills.

L'arribada de la família no es va improvisar. El procés de reagrupació familiar és llarg i feixuc. Comporta tota una llarga llista de requisits: tenir els papers en regla, disposar d'un treball estable i d'un contracte de lloguer de pis amb les condicions d'habitabilitat aprovades per una inspecció. Hassan va començar el procés de reagrupació familiar al cap de tres anys de tenir els papers en regla.

Com hem vist, es necessita una certa estabilitat econòmica per a complir tots els

requisits del procés de reagrupació. Hassan va estar vivint sol només durant dos anys, el temps que va tardar a arribar la seva família. Durant aquest temps no va voler compartir el pis amb altres companys, per por de tenir problemes amb ells al moment de l'arribada de la seva família. Això li va suposar molts diners, en no poder compartir les despeses del lloguer del pis.

El temps que va estar separat de la família el va viure anímicament des de la tristesa i la solitud. L'arribada de la seva dona i de les seves filles li retornà la tranquil·litat, malgrat la despesa econòmica es disparés ràpidament. Quan estava sol, trucava per telèfon un cop cada 3 o 4 mesos. Ara, la seva dona truca un cop a la setmana al Marroc per a tenir notícies de la família.

Els dubtes enfront del retorn

Ja fa dos anys que s'ha començat a construir una casa a la seva terra natal, al costat de la vivenda dels seus pares. En aquesta llar s'hi troba reflectit *el somni del retorn*. Hassan comenta que, si un té ganes de treballar al Marroc, ho pot fer; la diferència rau en els sous de misèria; però, d'altra banda, a Espanya la vida és molt més cara. Enfront del possible retorn al Marroc, les raons que el porten a dubtar-ne no són tant d'ordre econòmic com una qüestió de drets humans i de democratització de la societat: "Allà hi ha molta injustícia; els rics cada cop ho són més, perquè llurs drets i obligacions són diferents dels de la gran majoria del poble". Quan ell vegi que hi ha una major igualtat d'oportunitats, es plantejarà de tornar al seu país. De tota manera, no li agrada de fixar-se terminis, puix diu que hi ha molts imponderables que fan canviar de plans a l'hora menys pensada.

D'altra banda, està content de viure a Espanya, perquè, com a estranger, té més drets que al seu propi país. "Al Marroc no hi ha drets, els pobres queden sempre els últims", "aquí es respecta més la persona, hi ha més igualtat", "posem l'exemple d'una fila de persones que esperen llur torn: aquí la gent respecta el lloc de cadascú; al Marroc, això és impossible, 'l'amiguisme' funciona diàriament i a tots nivells". Hassan considera que aquí es viu més tranquil, "ningú no es posa amb ningú". Al Marroc, qui té diners és el blanc de totes les mirades, motiu d'enveges. La gent que progressa econòmicament, si no entra en el joc de les corrupcions o de "l'amiguisme", no la deixen tranquil·la. "Allí et demanen els diners o te'ls roben". L'ambient social, al Marroc, està molt malament; la gent no vol treballar i, llavors, s'aprofiten dels qui tenen diners.

Malgrat tot, Europa no és pas el paradís, em confessa; el sou és molt just per a tirar la família endavant. Generalment, en el tema econòmic, els membres de la família extensa s'ajuden entre ells. Hassan, en no disposar d'altres familiars a Mataró, quan necessita diners demana un crèdit al banc. En aquest sentit, no té cap problema; com a aval, respon amb el pis que té en propietat.

Vacances: viatge d'anada i tornada

Quan se'n va de vacances al Marroc, s'adona que la situació del país no millora, al contrari. Una de les coses que més li dolen és que la gent del seu mateix poble el tracti com a estranger. Sembla com si la seva condició d'estranger a Espanya assolís carta de ciutadania arreu on vagi. La gent del poble que no marxa sent enveja dels qui se'n van i s'obren camí a Europa. Per aquest motiu, quan se'n va de vacances al seu poble ho fa en autobús o en tren,

mai amb el seu cotxe. A l'estiu, l'ambient del poble s'enrareix a causa de l'arribada de molts veïns que vénen d'Europa. És un temps en què la gent del poble aprofita l'ocasió per demanar diners "als nous rics".

La vida continua...

Amb la reagrupació familiar, Fàtima va arribar a Espanya amb les seves tres filles. Avui, quatre anys després, la família s'ha vist incrementada amb dues menudes més. Hassan esperava el fill que no ha arribat. És conscient que no pot tenir més fills, puix el seu sou no dóna per a més. El fet de no tenir cap noi, el viu amb un cert dolor, perquè, a mesura que les seves filles es vagin casant, passaran a formar part de les famílies dels respectius marits.

Hassan és una persona força oberta i no vol imposar res a les seves filles. Ell és de l'opinió que forçar les persones no porta enlloc, "les coses s'han de fer amb gust", diu. Pel que fa a la formació de les seves filles (de 2 a 13 anys), Hassan considera que han d'aprendre les coses d'aquí, però també tenint cura dels aspectes culturals i religiosos de la seva terra. De tota manera, és molt conscient que hi ha força aspectes, com la història del seu país, que els perdran. Respecte a l'aprenentatge de la llengua àrab, li sap greu que les seves filles no vulguin fer-lo; diuen que és difícil i que ja en tenen prou amb l'escola. Quant a la religió, considera que la formació de les nenes és molt més lliure que la dels nens, els quals han d'anar a la mesquita a aprendre l'Alcorà.

Hassan continua construint la seva casa al Marroc, però la situació social, política i econòmica del país el desperten del bell somni del retorn. Li caldrà, encara, esperar; la llarga espera de tants homes i dones que un dia van deixar llur terra per a viure el mite del retorn a casa.

II. UNA APROXIMACIÓ DES DE LA SOCIETAT

En aquesta segona aproximació, vull presentar les meves reflexions sobre les reaccions que es produeixen, en la nostra societat, a causa de la presència de tants homes i dones que, com Hassan, han vingut de lluny cercant un lloc entre nosaltres. No pretenc pas fer aquí un estudi sociològic del fenomen de la immigració. No és aquest el lloc, ni sóc la persona més adequada per fer-ho. Però sí que puc oferir-ne una aproximació des de la meva experiència, ordenant-la temàticament.

Em situaré en el context de la vida quotidiana d'un barri de la perifèria de Mataró (Barcelona), que es creà amb els processos migratoris interns dels anys 50-60. Avui, la presència de població immigrada extracomunitària hi bateja amb tota la seva força. Allí, en la vida quotidiana del barri, ens hi anem jugant, cada dia, la realitat d'una sana integració social.

Un canvi de coordenades en el paisatge urbà...

Si fem un passeig pel barri, de seguida ens adonarem que hi ha una sèrie de novetats que ens parlen d'un canvi: la presència quotidiana dels immigrants al carrer; llur aspecte físic: maneres de vestir-se, color de la pell, pentinats, etc.; les diferents manifestacions culturals: diversitat de llengües, músiques, comerços, olors, bars, mesquites, locutoris, antenes parabòliques; la presència multiètnica a l'escola.

A més d'aquestes presències que configuren un canvi en el paisatge urbà, apareixen, també, dues maneres diferents de llegir la realitat: les coordenades "temps" i "espai" del nord i del sud. Aquestes coordenades, al sud s'entenen de manera molt diferent de com les interpretem nosaltres.

— La diferent *noció del temps*, que es manifesta sota aspectes molt diversos: es viu al dia; no hi ha noció de futur ni, per tant, de previsió i d'estalvi ("tenen cotxe i vénen a demanar queviures!"); la relativitat del temps horari ("aquí la vida va amb rellotge", "tot va amb hora", diuen); la importància de la festa (calendari festiu) en la memòria col·lectiva, que ajuda a la cohesió social (celebracions del *ramadà*, festa de l'anyell, etc...amb les repercussions d'absències escolars); la pròpia manera de saludar-se que tenen alguns pobles de l'Àfrica Occidental, preguntant-se recíprocament per tota la família.

— La diferent *noció de l'espai*, manifestada, també, de formes molt diverses: dones que es concentren a la plaça; grupets d'homes a la vora de determinats bars; la vida al menjador de casa, on no hi ha llocs privats; la freqüència de visites d'amics i familiars als pisos.

Totes aquestes coses són com a signes visibles que van configurant el barri d'una manera nova. Una novetat que descol·loca i sorprèn molts veïns. Es viu una situació de certa

perplexitat: d'una banda, es parla de la necessitat de mà d'obra estrangera, i de l'altra, la gent constata la seva pròpia precarietat laboral i social, i ho viu confrontada amb maneres de fer i de ser molt diferents de les pròpies. La por, que neix del desconeixement i de la pròpia inseguretat, és la reacció primària que s'esdevé enfront d'aquest canvi de coordenades.

...que demana un canvi en el nostre llenguatge i en els nostres conceptes

Cap a una dignificació del vocabulari

Cal començar per les paraules. El llenguatge és una eina amb la qual conformem el nostre món. Segons l'ús que en fem, pot allunyar-nos o bé apropar-nos a les persones. El vocabulari que utilitzem a l'hora de parlar dels immigrants deixa ben clara la postura que prenem enfront d'ells. Els qualificatius que l'Administració i els mitjans de comunicació empenen per a referir-se al fenomen migratori, amaguen subtilment el rebuig a l'estranger, al desconegut.

El terme "il·legal", per exemple, en la mesura que és transformat de qualificatiu –persones en situació il·legal– a substantiu –els il·legals–, passa de ser una afirmació descriptiva, a ser un judici totalment indigne, tractant-se de persones. De forma semblant, expressions com "invasió", "amenança", "onada migratòria", "pressió" demogràfica o, simplement, parlar del "problema de la immigració", creen murs que fomenten la por i la desconfiança davant l'estranger, i alimenten els prejudicis.

Cap a un nou concepte de societat integrada

Avui es parla molt de la "integració" dels immigrants. Seria millor parlar de la integració de la nostra societat, de la qual "ja formen part" els immigrants. Es tracta, en qualsevol cas, d'un procés pel qual una societat evoluciona, es reestructura, integrant els canvis que es produeixen en el seu si i al seu entorn.

Hem de saber integrar en un procés evolutiu, de forma natural, aquests canvis que es van esdevenint en molts dels nostres barris. Al cap i a la fi, les ciutats són entitats vives, obertes, que mai no podem donar per acabades ni clausurades. El pas del temps s'encarrega d'anar fixant els diversos estrats culturals procedents de moviments migratoris diversos que es van sedimentant i integrant, tot creant una nova realitat social. Com en tot procés de creixement, passem per moments de crisi que generen inseguretats i pors que cal integrar en el propi procés evolutiu. D'aquesta manera, la crisi es converteix en moment pedagògic del procés de creixement.

Per tant, no ens ha pas d'estranyar que els fluxos migratoris generin, d'entrada, desconcert, tant en la població que acull com en la nouvinguda. En aquesta etapa, és fonamental una política migratòria orientada a vetllar per la construcció d'una societat integrada amb fluïdesa de relacions interculturals (3).

La nova Llei d'Estrangeria, i especialment el Programa GRECO (4), parlen de la integració social dels immigrants a la nova societat d'acolliment. Però, la lectura d'aquests documents ens mostra un concepte d'integració social bàsicament orientat a un sol col·lectiu: els immigrants. En aquest sentit, ens hauríem de preguntar si els immigrants nouvinguts s'han d'integrar als nostres barris com si es tractés d'un nou mobiliari urbà, ubicats en una comunitat de veïns, en una botiga, o bé a la plaça del barri, com si no ens

afectessin gens. Potser, a tot estirar, representarien un toc exòtic per a la ciutat.

Els carrers ens mostren una realitat ben diferent. Estem parlant de persones, homes i dones, que arriben amb tot un bagatge cultural que configura llur identitat. Una identitat, i una presència, que l'experiència ens mostra que no ens deixa indiferents.

La “integració”, una tasca de tothom

L'arribada d'aquestes persones ens interpel·la, i fins ens descol·loca. Aquesta experiència també la viuen els nouvinguts. La configuració d'aquesta nova realitat ens condueix cap a un nou model de ciutadania, una nova realitat social que ens obliga a acostar-nos a l'altre, a canviar vells esquemes de funcionament que semblaven inamovibles. No hauríem de parlar simplement de la integració social “d'uns” en la societat “dels altres”. Les dinàmiques socials que genera la immigració són més complexes que això. La “integració” és, doncs, tasca de i per a tothom: per als qui han arribat de lluny i per als qui els rebem. Per tant, parlar de construir una societat integrada és parlar d'una tasca corresponsable, d'un moviment que apunta cap a dues direccions: la societat d'acollida i els immigrants que hi arriben. No val el “que s'integrin ells”... és el conjunt de la societat qui ha de treballar perquè resti integrada.

Per a ser més precisos, hauríem d'anar canviant la nostra terminologia clàssica de “integració social dels immigrants”, per assolir una terminologia que ens faci veure que hem de treballar conjuntament per anar construint un nou model de societat que podríem anomenar “societat integrada”. Es tracta d'un pas que ens porta a una nova realitat social, a un estadi social més avançat i, per tant, més complex. Un estadi que obliga a certes “adaptacions”, tant per part dels “uns” com per part dels “altres”. I això, de manera que les relacions entre uns i altres vagin esdevenint progressivament més fluïdes.

És cert que, en els primers estadis del procés migratori, qui més esforços d'integració haurà de fer és el propi emigrant. S'haurà d'introduir en una nova cultura, iniciar l'aprenentatge d'una nova llengua; entrar en els circuits laborals, de vegades totalment desconeguts per ell; haurà d'anar abandonant certs hàbits i costums socials, en confrontar-se amb un marc legal diferent del del seu país; acostumar-se a viure en una gran ciutat..., i tot això, des de la crua realitat de la solitud, de la convivència, i no porques vegades amb l'angoixa de no tenir els papers en regla.

Com podem veure, partim d'una relació asimètrica, que, de bon començament, hauria de comportar diferents graus d'exigència, de paciència, de comprensió. Només així podrem anar construint aquesta convivència que tant desitgem i que, no poques vegades, tants problemes i incomprensions genera. En tota aquesta tasca, les administracions locals, per llur proximitat als actors socials, hi haurien de jugar un paper fonamental.

Quatre lectures del fenomen migratori

Sovint es comenta que, a l'Estat Espanyol, encara som lluny dels nivells de població estrangera que tenen altres països de la UE. Aquesta afirmació és certa, però només quan parlem de percentatges de població total del país. La cosa canvia quan parlem dels percentatges relatius a certs barris o pobles. En aquests casos, la proporció augmenta, o és en aquests llocs, precisament, on es viu amb més tensió la diversitat sociocultural. Recordem els greus successos d'El Ejido i d'altres poblacions com Ca n'Anglada (Terrassa),

Premià de Mar (Barcelona)...

Un exemple ens pot ajudar a entendre el que acabo de dir. Si mirem la ciutat de Barcelona, el discurs que es pot generar, tocant a la immigració, en un districte benestant com el de Sarrià-Sant Gervasi, amb un percentatge aproximat de població estrangera extracomunitària del 3,2% (excloent la població procedent dels EE.UU., el Japó i Suïssa), serà ben diferent del discurs d'un districte com el de Ciutat Vella, amb un percentatge del 24,2% de població estrangera extracomunitària (sense tenir en compte, en aquest cas, la població procedent dels EE.UU.).⁽⁵⁾

Amb aquests números als ulls, és fàcil d'entendre que l'àmbit social on ens movem determina el nostre discurs sobre la immigració i condiciona les nostres preses de posició, més que no acostumem a reconèixer. La nostra manera d'interpretar i de valorar la presència de població immigrada marca fortament, ni que sigui de manera inconscient, les nostres expectatives. D'aquesta manera, sovint estem posant límits a una vertadera integració.

Una lectura “utilitarista”

Des d'una òptica utilitarista, tan habitual als nostres dies, parlem de la necessitat de mà d'obra estrangera. Però, en el fons, s'està expressant el desig que, al capvespre, un cop enllestida la feina, aquests homes i dones desapareguessin dels nostres barris. Podríem arribar a la figura de l'*immigrant-objecte*, a la *cosificació* del fenomen de la immigració. L'immigrant és, llavors, aquella “cosa” que ens serveix per a cobrir les nostres necessitats: garantir les cotitzacions a la seguretat social i així assegurar les nostres futures pensions; garantir el creixement de la població, perquè algunes de les nostres escoles d'educació infantil no hagin de tancar; cobrir aquells llocs de treball que nosaltres ja no ens dignem d'ocupar; i, fins, nodrir les files d'un exèrcit que els nacionals abandonem.

D'altra banda, la nostra economia de mercat té necessitat d'una “reserva permanent de mà d'obra”. Si no és possible aconseguir aquesta mà d'obra mitjançant contractes temporals, “es treurà profit” de la presència d'immigrants en situació irregular. És l'utilitarisme adreçat a l'esfera de les relacions laborals. D'altra banda, no podem oblidar que Espanya és un dels països de la UE on l'economia submergida té un major percentatge respecte al producte interior brut.

Una lectura “economicista”

Generalment, als barris més benestants, on no es viu d'una manera tan directa el fenomen de la immigració, el discurs sobre aquest fenomen es fonamenta en termes més economicistes, de pobresa. D'aquesta manera, es configura un discurs més classista, diferenciant clarament entre rics i pobres. Té lloc una clara distinció entre aquells que vénen a “produir” estat de benestar (esportistes, executius de multinacionals, etc.) i aquells que vénen a “consumir-lo” (treballadors). Els primers són contemplats amb ulls d'admiració; els segons, amb més desconfiança. Els pobres fan nosa, són inoportuns. Arribats a aquest punt, voldria recordar l'anàlisi que feia H.B. Entzinger, ja fa més d'una dècada, sobre les polítiques d'immigració de la Unió Europea:

“(…) no s'ha de concloure automàticament que els immigrants en situació irregular siguin sempre uns no desitjats. Potser, des del punt de vista legal, no haurien de ser aquí, però, des del punt de vista econòmic, pot ser que desenvolupin funcions crucials. Per aquest

mateix motiu, les autoritats públiques toleren sovint llur presència al país. Malgrat que en aquesta circumstància és força improbable que el país hoste s'inclini a elaborar una forma, qualsevulla que sigui, de política d'integració a favor d'ells" (6).

Ens hauríem de preguntar si aquestes paraules no s'anticipaven a la situació actual de l'Estat espanyol. Aquest diagnòstic pot il·luminar la situació que vivim avui aquí, en el context de la Llei d'Estrangeria. No estem vivint en una hipocresia col·lectiva, enfront de la qual no ens interessa d'obrir els ulls?

Hauríem de ser més objectius i tenir presents les xifres publicades sobre l'aportació econòmica dels treballadors estrangers a l'Estat. Per exemple, l'any 1998, la població immigrant va ingressar a les arques de l'Estat 335.000 milions de pessetes en concepte de cotitzacions, mentre que l'Estat destinà a serveis, per a aquesta població, uns 148.000 milions de pessetes. Durant el primer semestre de l'any 2002, gairebé la meitat (43,58%) dels nous afiliats a la Seguretat Social foren estrangers no comunitaris. Un balanç totalment positiu per a l'Estat (7). Per una qüestió de pura i simple justícia, hauríem de reconèixer la contribució dels treballadors immigrants com a generadors i sustentadors de l'estat del benestar al nostre país.

Una lectura discriminatòria

Als barris perifèrics de les grans ciutats, en gran mesura nascuts a causa de moviments migratoris més antics, el discurs classista resta més difuminat. En tractar-se de barris obrers, l'estereotip social a seguir és el del treballador responsable i integrat a la vida del barri. En aquest sentit, fins fa poc, la població gitana representava l'arquetipus de la "anormalitat" i la "desviació". Avui, aquest arquetipus es projecta, a grans trets, sobre la figura dels immigrants estrangers extracomunitaris.

En aquest context, la diversitat cultural difícilment troba acceptació. Per això, no es pot apel·lar a aquesta diversitat com a un valor positiu sobre el qual justificar tractes diferenciats. La presència de l'estranger és contemplada en termes de competència, de desconfiança. L'emigrant és vist com un competidor en l'àmbit laboral i d'assistència social. No té res d'estrany que, en les darreres eleccions presidencials franceses, Le Pen trobés, en els barris obrers fortament afectats per la desocupació, una bona part del suport electoral a les seves proclames xenòfobes.

Una lectura "solidària"

Finalment, té lloc una lectura solidària quan, amb l'immigrant, construïm un nou "nosaltres". Es tracta d'una dinàmica social que neix de la trobada i del mutu coneixement entre immigrants i societat d'acollida. Una lectura que ens porta a caminar junts per tal de construir una nova realitat social, una nova ciutadania. El paternalisme resta lluny, puix aquí l'immigrant té, també, el seu protagonisme.

Aquesta lectura solidària hauria de partir d'allò que "som", tant uns com altres, sense renunciar a la nostra pròpia identitat i cultura. En aquest procés, immigrants i societat receptora s'esforcen en un procés de creixement que apunta a quelcom de nou, no sense tensions ni crisis, que, ben enfocades, ajudaran a construir un nou "nosaltres". Aquest és el repte, no pas el problema, que la immigració ens planteja.

Les lògiques de comportament social que se'n deriven

La lògica nacional-proteccionista

És molt comuna als barris perifèrics que van acollir els anteriors moviments migratoris dels anys 50-60. La gent d'aquests barris té molt clar el que és o ha estat "la normalitat": "això ha estat així tota la vida". Els nous veïns, *diferents* en llurs manifestacions culturals, trenquen aquesta normalitat. Aquesta identificació amb la "normalitat" ("perquè sempre s'ha fet així"), *converteix la diferència en una anomalia*.

Per tant, la possible diversitat ha de ser regulada des de la uniformitat. "Són ells, els qui s'han d'integrar", coincidirán. Aquest model d'uniformitat ens porta a identificar-nos amb el concepte de nació "de tota la vida" (on "tots som iguals"). D'aquí que la diferència pugui ser viscuda com una anomalia a eradicar. Molts veïns perceben les minories com un perill, una amenaça latent, que intentarà d'imposar-se en el moment en què la situació sigui favorable. D'aquesta manera, la diversitat de cultures és viscuda com una perillosa font de conflictes.

Aquesta lògica *nacional-proteccionista* (8) és pròpia dels barris on molts dels autòctons viuen una situació de precarietat, de dependència dels serveis socials, que ara cal compartir amb uns forans. Es tracta s'exigir la pròpia protecció, i es genera una crisi d'identitat que exclou els immigrants i, per tant, redueix el camp del discurs solidari. No podem oblidar que, en molts d'aquests barris, té lloc una forta manca d'identitat, motivada per l'existència de moltes famílies desestructurades, joves en risc social, maltractaments familiars, precarietat laboral, etc. D'aquesta manera, aquest discurs nacionalista es va arrelant en la gent més senzilla, que pateix més necessitats.

D'altra banda, un context social com el nostre, marcat per dinàmiques de fort individualisme, no ajuda pas a sortir d'aquests cercles desintegradors. S'ha esquinçat el teixit associatiu i reivindicatiu que existia en altres temps i que reforçava la identitat col·lectiva. Aquesta realitat topa amb els nous col·lectius d'immigrants, que sovint presenten, precisament, una accentuada identitat col·lectiva.

Per tal de poder avançar pel camí de la diversitat, calen grans dosis d'autoconeixement: hauríem d'abordar l'acostament a l'altre des d'allò que nosaltres som, sentint-nos arrelats a la nostra pròpia història i cultura. Només així la trobada serà enriquidora. Si la nostra identitat es troba en crisi, la trobada amb l'altre generarà por i desconfiança. No podem oblidar, tanmateix, que aquest procés d'arrelament en la pròpia identitat podria desviar-se amb elements d'autoafirmació i de narcisisme que conduirien a certes manifestacions de xenofòbia.

El camí per a crear plataformes de contacte i de coneixement mutu passa per la necessitat de refer el teixit associatiu de forma conjunta, per part d'autòctons i d'immigrants. Si bé és cert que les associacions d'immigrants tenen un paper molt important en el procés d'integració social, hauríem d'evitar el perill que els immigrants es tanquessin en llurs associacions, mentre que la població autòctona fes el mateix amb les seves. Unes i altres haurien de col·laborar molt estretament. Més encara, seria molt positiu que, paulatinament, fossin cada vegada més els immigrants que participessin en les associacions de veïns, independentment de llur participació en les associacions de llurs propis col·lectius. El barri és una realitat que ha de ser construïda per tots els veïns, autòctons i immigrants. El marc ideal hauria de ser el de les associacions de veïns. Només així evitarem que el barri es polaritzi

entre uns i altres.

La lògica paternalista

Com a reacció a la lògica nacional-proteccionista que acabem de descriure, poden tenir lloc plantejaments que apuntin cap a universalisme simplista, ingenu, que pretengui protegir el principi de la igualtat entre persones: “tots som fills de Déu”. Segons com es plantegi, aquest principi pot escamotejar el conflicte i el canvi, i convertir-se així en la millor manera de deixar a cadascú en la seva identitat intacta i intocable. Això sí, sota la invocació dels Drets Humans, o de la pròpia religió. En aquest sentit, alguns plantejaments polítics o religiosos cauen en un cosmopolitisme simplista, assumint, de forma ingènua, les postures antiracistes. D’aquesta manera, es cau en el perill d’una ineficàcia i d’un descrèdit tals que, per poc realistes, els resultats que s’assoleixen poden esdevenir contraris als desitjats.

Entre els qui treballen amb persones immigrades d’altres cultures, es poden sentir afirmacions com la de “sóc ciutadà del món”, amb la intenció de distanciar-se de plantejaments xenòfobs i racistes. Però, ens hauríem de preguntar si la renúncia a la pròpia identitat, cultura, nacionalitat, és la postura que millor pot mostrar la nostra solidaritat envers els immigrants. D’entrada, formulacions d’aquests tipus em produeixen una total desconfiança. Per ventura la crida a estimar el proïsme ha de suposar la negació de tota autoestima? Qualsevol estranger que fos objecte d’aquest tipus de solidaritats hauria de dubtar de si una persona així és el seu millor interlocutor i protector: *qui es menysprea a si mateix, no és pas el valedor ideal de l’altre*. Com podria encaixar, per exemple, l’orgull de l’altre per la seva pròpia identitat?

Ens trobem en la dinàmica d’una *lògica paternalista* que tendeix a incloure l’immigrant en el camp de la *marginació*. L’immigrant es converteix en objecte de protecció i ajuda, malgrat ell no la sol·liciti. No és considerat com un ciutadà capaç de drets i deures, i d’organitzar-se la vida. Amb tota la bona voluntat, se’l condemna a ser usuari dels serveis socials. En conclusió: tant la *lògica nacional-proteccionista* com la *lògica paternalista* resulten inconvenients per a la construcció d’una nova ciutadania, d’una societat ben integrada.

Qui són els immigrants: homes i dones treballadors

Arribats a aquest punt, convindria parlar de qui són els immigrants econòmics que arriben a la nostra terra. Sovint, s’inclou la immigració en fóruns sobre el “quart món”. Però aquest és un context erroni. És important de situar la figura de l’immigrant econòmic al seu lloc. Només així serà tractat correctament. Aquests homes i dones que ens arriben constitueixen la nova classe treballadora, que substitueix, en molts sectors productius, la classe obrera que va arribar a les grans ciutats industrials en els processos migratoris interiors dels anys 50-60. Per tant, d’entrada, mai no els hauríem de situar en l’àmbit del quart món, de la marginació social.

Per tal d’explicar la realitat dels immigrants, m’agrada comparar-los amb la figura d’un petit empresari. Salvant les distàncies socials, s’esdevé un procés paral·lel. M’explico. Un petit empresari, enfront del repte de les noves tecnologies, arriba a un punt en què s’ha de plantejar la disjuntiva de posar-se al dia o tancar el negoci. Aquesta decisió li suposa un risc econòmic: endeutar-se, hipotecar-se, per tal d’afrontar la transformació de l’empresa. És la

convicció que podrà sortir-se'n, el que el porta a fer aquest pas. Té un projecte al davant i la il·lusió de dur-lo a terme.

Semblantment, un home o una dona mira el seu entorn personal, familiar, local o nacional, i formula en el seu interior un “*ja n’hi ha prou!*”: la necessitat d’encetar un nou camí. L’empresa és portar endavant el seu projecte personal o de família. Té, al seu horitzó, una meta a assolir: saltar a un món on pugui dur a terme aquelles il·lusions estroncades per una situació de fallida. Com el petit empresari, s’hipoteca, o més ben dit, endeuta tota la seva família, a fi de pagar-se el viatge que el menarà al “paradís” on realitzar els seus somnis. La gran diferència és que, en aquest projecte, sovint no s’hi juga només el seu capital, sinó també la vida.

Amb aquesta comparança podem adonar-nos que les persones que ens arriben són homes i dones que han hagut de lluitar molt, i que arriben amb una il·lusió i amb un projecte a realitzar. Viuen d’una esperança que creuen poder aconseguir. Els qui ens arriben són les persones més fortes, tant físicament com psicològicament. Aquesta realitat no té res a veure amb els rostres trencats per l’exclusió social del “quart món” de les grans ciutats.

Arribats a aquest punt, hauríem de donar un toc d’alerta a algunes ONG, perquè sovint accentuen el discurs de reivindicació dels drets dels immigrants. I, certament, cal fer-ho per un imperatiu de justícia. Però, a mesura que els immigrants es vagin integrant en la societat (papers, feina estable, pis propi, seguretat social...) haurem d’anar accentuant el discurs de llurs obligacions. Malgrat sigui cert que, fins que no s’arribi al *dret de vot*, els immigrants no arribaran a ser plenament ciutadans. Només llavors seran tractats com a veritables conciutadans: subjectes de drets i deures.

La lògica de la trobada

Cal cercar altres camins per a construir una societat cada cop més integrada en la seva pluralitat. Hem vist com la lògica nacional-proteccionista neixia de la por, del desconeixement de la realitat de l’altre, situant-se a la defensiva. La lògica paternalista partia d’un fals proteccionisme que, a la llarga, podia provocar actituds de rebuig.

Fem un pas més a la recerca d’aquella lògica de comportament social que ens ajudi a anar construint aquesta nova societat plural, on els actors socials tinguin capacitat de construir ponts, plataformes de trobada que condueixin a un major coneixement mutu i, per tant, a avançar en la coparticipació.

Empatia i acollida “simpàtica”

La lògica de la trobada radica en una actitud fonamental: l’empatia. La capacitat de “posar-nos en la pell de l’altre” (9). Aquesta actitud suposa escalf i afecte en l’acollida (simpatia), com a primera etapa fonamental i necessària, però que, al seu temps, ha de ser superada. Si ens quedem en aquesta etapa de les “relacions simpàtiques”, tenim el perill de caure en el paternalisme. No oblidem que, actuar per pura simpatia, ens pot portar, en un futur, a possibles actituds racistes.

Ai del dia en què un immigrant “planti cara” a una persona que, amb la major de les simpaties i bona voluntat, es dediqui a repartir roba o queviures! No poques vegades he sentit comentaris de l’estil: “a sobre que els donem roba i menjar, ens vénen amb exigències!”

Les relacions cimentades en les accions purament caritatives resten forçosament limitades a nivells de comunicació molt superficials i poc igualitaris. D'aquí ve que es produeixin aquestes reaccions de sorpresa. No oblidem mai que la dignitat dels éssers humans és sempre la mateixa per a tothom, i és inviolable. Per això, les relacions humanes s'haurien de fonamentar en principis molt més profunds. Això ens obliga a fer un pas més no gens fàcil: escoltar-nos i comprendre'ns els uns als altres, més enllà d'aquelles accions assistencials concretes que, d'altra banda, també són necessàries.

Quan sortim al carrer, ens adonem de com costa sintonitzar amb els qui actuen des de models culturals i religiosos diferents dels nostres: com entenem les diverses manifestacions socioculturals? Com em sento jo? I com es sent ell? No n'hi ha prou que creguem que els hem entès, cal mostrar-los que els hem comprès. Heus aquí la clau perquè les nostres relacions humanes resultin satisfactòries. Sense una veritable comprensió no hi ha veritable comunicació. Però comprendre suposa un actitud prèvia fonamental: saber-nos escoltar.

Escoltar i comprendre

Que n'és de difícil, aquest art, al nostre país! I això té les seves conseqüències en les nostres relacions quotidianes. Sovint creiem que comunicar-nos consisteix a parlar i parlar fins a imposar-nos a l'altre. Però la realitat ens mostra que el més decisiu del diàleg és la capacitat d'escoltar-nos comprensivament, intentant de posar-nos en el lloc de l'altre. Tot un repte, tot un camí d'aprenentatge!

Un aprenentatge, per cert, tan antic com la humanitat: Ptah-Hotep, visir del faraó Isesi (pels volts del 2540 a. C.) donava al seu fill que l'havia de succeir, el següent consell: "Quan algú et plantegi una qüestió, sigues pacient i escolta les paraules de qui te la plantegi. No l'acomiadis abans que hagi dit tot el que portava a dins, o abans que no et digui per què ha vingut. No és necessari que s'acompleixin totes les seves peticions, però, el bon costum d'escoltar els altres, asserena els ànims". I sant Ignasi de Loiola, el 1546, va escriure unes orientacions per als tres jesuïtes que havien d'assistir al Concili de Trento. La tercera regla feia així: "Seré lent a parlar, mentre intento aprendre en l'escolta; tranquil per a meditar i conèixer les idees, sentiments i voluntat d'aquells que parlen, per a respondre millor o callar millor". Hi ha també un refrany àrab que diu: "Déu va donar als homes dues orelles, però només una llengua, perquè puguin escoltar el doble del que parlen".

L'experiència ens mostra que no n'hi ha prou a oir-nos, és necessari escoltar-nos. Ens calen, doncs, un conjunt d'actituds que ens portin a prendre'ns seriosament l'altre. Això suposarà l'esforç de comprendre'l, malgrat s'expressi malament. No ens abalancem sobre l'altre amb la història que ens crema a la punta de la llengua!

Compartim més del que creiem

Un exemple pot ajudar-nos a entendre el que acabo de dir: molts barris de la perifèria de les grans ciutats espanyoles s'han anat creant amb els processos migratoris interns dels anys 1950-60. Són aquests barris o el casc antic de les ciutats, els qui reben avui nous immigrants. A les condicions de precarietat socioeconòmica que ja es troben en alguns d'aquests barris, s'hi afegeix ara l'arribada de nous veïns, sense documentació en regla, sense feina, amb problemes de vivenda, de llengua, de comunicació...

Hem vist com, sovint, té lloc una reacció de rebuig per part dels veïns que els han

d'acollir. Aquells que, fa trenta o quaranta anys, van lluitar pel millorament del barri, amb gran precarietat de mitjans, amb manifestacions al carrer, per tal d'exigir els mínims serveis (dispensari, guarderies, enllumenat públic, sanejament públic, etc.), veuen avui com, amb l'arribada dels nous veïns, l'administració ha creat programes d'intervenció social específics. Això és percebut com un greuge comparatiu, de tal manera que veuen amb por l'arribada de nous veïns, que els entren en competència directa, en beneficiar-se dels serveis socials públics. D'aquí provenen, sovint, les tensions i desacords.

Com a professionals dels serveis socials, com a voluntaris, o com a veïns, hauríem d'anar aplicant aquesta sensibilitat empàtica, per tal d'anar-nos posant "en la pell de l'altre". Hauríem de fer l'esforç de comprendre els arguments d'ambdues bandes per tal d'anar aproximant posicions, perquè, malgrat pugui semblar estrany, ambdues bandes tenen moltes més coses en comú del que s'imaginem, malgrat la llengua i certs aspectes culturals dificultin aquesta trobada. En el cas dels uns, foren moltes llurs lluites en temps difícils de la nostra història, però, en el cas dels altres, són molts els drames que han hagut de patir per a arribar on són: deixar la terra, la família, un llarg i penós viatge... per tal d'obrir-se pas (com ho van fer els altres veïns, ara fa 40 anys) en una societat tan diferent de la seva. Certament, això demanarà temps i paciència mutus.

Dificultats del camí

És cert que la trobada amb qui se'ns presenta com a "diferent" en les seves maneres de ser i d'actuar exigeix un cert grau de maduresa personal. Com hem vist abans, cal superar el desig, més o menys ocult, que "tothom sigui com jo". Cal aquesta saviesa de restar en el difícil equilibri entre l'admiració-sorpresa i l'escàndol-rebuig. Cal que no ens deixem endur per les nostres reaccions primàries, sinó per aquells valors profunds que ens dignifiquen com a persones.

Ja hem vist com les relacions entre autòctons i nouvinguts no són sempre tan fluïdes com caldria. En aquest camí, s'esdevé com un ralenti de la generositat, de la llibertat, de la confiança, en la relació amb els altres, especialment entre veïns. La recerca constant de la pròpia identitat, per qui no ha integrat la seva pròpia condició, es converteix en una major atenció a la seva pròpia persona, als seus propis problemes, que, de vegades, enfebleix la voluntat de posar-se a disposició de l'altre, i així es dificulta la trobada.

Acollir l'altre, en aquesta lògica de la trobada, no significa convertir-se en persones, o col·lectius, sense criteri propi, sinó en persones (o col·lectius) amb un criteri obert que faci possible l'accés de qui es presenta com a diferent. L'acceptació incondicional, en l'encontre interpersonal, és una disposició interior que es tradueix en la renúncia a imposar el nostre criteri d'entrada. Qui acull incondicionalment es diu a si mateix: "malgrat no compregui el que penses, el que sents, el que vius, t'acullo igualment". En el fons, és el reflex d'una humilitat, d'una renúncia al desig impulsiu de marcar pautes, de donar respostes o de proposar solucions fins i tot en aquells àmbits que desconeixem.

Necessitat d'un compromís moral

Segurament, la crítica fàcil que es pot fer a aquesta "lògica de la trobada" sigui la seva ingenuïtat: un conjunt de bones disposicions d'ordre moral, però en realitat molt ingènues. Ben segur que molts contemporanis de Mahatma Gandhi pensaren el mateix d'ell!

El que desitjo afirmar, amb tot això, és la irrenunciable i profunda relació que hi hauria d'haver entre la política migratòria d'un país i una moral o ètica social que tingui en compte la dignitat de tot ésser humà. Com diu J.B. Metz, sense aquesta "implicació moral", la política no serà res més que allò que, en gran mesura, sembla que és el que dicta, ja, la globalització: «un hostatge de l'economia i de la tècnica i dels seus anomenats 'imponderables'» (10).

Donat el panorama social i polític en què ens trobem, crec que ens manca certa dosi d'"ingenuïtat" per anar transformant la nostra societat. Necessitem nous camins, noves vies, bandejant polítiques pactistes que, amb l'excusa de prudències acomodaticies, en el fons el que pretenen és fer el ronsa davant la difícil situació que viuen molts dels nostres conciutadans i conciutadanes..., malgrat llur títol de ciutadania estigui avalat només per un simple certificat d'empadronament! Optar per aquesta via no és fàcil: exigeix homes i dones agosarats, tant d'una banda com de l'altra.

El codesenvolupament, una sortida per als països del sud?

Voldria afegir, encara, una darrera reflexió, malgrat pugui semblar provocadora. No ens enganyem: per molts murs que hi posem, l'intent d'impermeabilitzar les nostres fronteres no impedirà pas la presència de la immigració clandestina. Com més pretenguem amagar el paradís amb murs, visats, lleis d'estrangeria, etc., més gran serà el seu poder d'atracció. Un exdirector de Política Interior afirmava que la immigració il·legal no es podria aturar amb murs, i que l'única sortida era apostar seriosament pel desenvolupament de l'Àfrica (11).

En aquesta mateixa línia, el *Programa GRECO* ens parla, amb molt bones paraules, del codesenvolupament dels països del sud, com una via per a evitar l'augment dels fluxos migratoris (12). Però, arribats a aquest punt, hauríem de preguntar-nos fins a on estem disposats a apostar per aquesta línia.

M'explico. La realitat ens mostra que, a mesura que aquests països van assolint un cert protagonisme, aquest ens incomoda, ens molesta. Per què? Potser perquè pot afectar directament el nostre nivell de vida? Pensem en el Marroc i la pesca: el Marroc ja no s'accontenta a rebre unes primes; ara vol produir i comercialitzar la pesca de les seves costes, i vendre'ns el producte ja manufacturat. Pensem, també, en les seves taronges, de primera qualitat, que han de circular per les carreteres del nostre país cap al mercat centroeuropeu. Pensem en les avellanes turques.

No oblidem la tendència a la liberalització del comerç internacional, que comporta l'eliminació de la protecció aranzelària. Això suposarà l'eliminació de barreres proteccionistes en el comerç de productes com el plàtan, l'arròs, el sucre, etc., procedents de països del sud.

Entrem en un dilema: si no participem en el codesenvolupament, els fluxos migratoris no es detenen. Si augmenta la capacitat productiva d'aquests països, entren en competència amb nosaltres. Què decidirem fer? Esborrar-los del mapa?

No és fàcil trobar una sortida. D'una banda, cal tenir en compte la difícil situació del sector de l'agricultura i la pesca en el nostre país; però, de l'altra, no hauríem de deixar d'encaminar-nos cap a una societat que s'imposés el compromís de perdre quelcom, per tal d'arribar a guanyar més en benefici de tothom. Tot un repte, però possible.

Els anys 70 eren temps d'idealisme, de somnis... Jaume Sisa ens en cantava un:

*“oh, benvinguts, passeu, passeu!,
de les tristors en farem fum.
A casa meva és casa vostra,
Si és que hi ha cases d’algú”*

Com diu Miquel Essomba, responsable pedagògic de *SOS Racisme*, esperem aquell dia en què ja no hàgim de parlar de “nouvinguts” ni de “nouvingudes”, sinó que tots siguem *benvinguts, benvingudes!*

III. UNA APROXIMACIÓ DES DE L'ESPIRITUALITAT

Acabem de parlar de les dinàmiques i conflictes que es generen, en la nostra societat, amb l'arribada de treballadors estrangers, i com això suposa un repte per a la nostra societat. També comporta un repte a nivell personal. I en l'espiritual. Un repte que és una invitació a un procés de purificació i de creixement. Un “diàleg interreligiós” que es produeix –o pot produir-se– en el cor de tota persona de bona voluntat. Aquesta ha estat la meua experiència (13).

Les ratlles que segueixen s'inspiren en el testimoniatge de Paul, Christian, François (14) i Bernard, companys jesuïtes que viuen a Constantine (Algèria). El temps viscut al costat d'ells em va marcar profundament. Des d'aleshores, han passat vuit anys: temps per a anar interioritzant allò viscut i de posar-ho en pràctica, malgrat les meves limitacions, amb la població musulmana de la nostra terra. Fou una autèntica escola d'humanitat, d'endinsar-me en els mil rostres de l'acolliment gratuït, desinteressat, amb el que això comporta d'humilitat, de fraternitat, d'inserció, de “con-vivència”, d'acompanyament, d'escolta, de silenci, de respecte, de dubtes, de confiança, d'agraïment, de diàleg...d'amistat.

Moltes de les paraules que seguiran han estat “manllevades en préstec” de llur experiència: un camí d'humanitat, d'espiritualitat, que he anat fent meu amb el pas d'aquests anys d'estada i de treball a Mataró. Amb el cor profundament agraït, desitjo compartir-lo amb vosaltres a través d'aquestes pàgines.

“Sortir de casa” per a “posar-se en la pell de l'altre”

“...anar sol,...tenir Déu sol com a refugi”. Aquestes paraules que descriuen l'itinerari espiritual d'Ignasi de Loiola (15), quan es fan pròpies a través de la pròpia vida, es converteixen en una experiència espiritual difícil de comunicar: deixar tota la nostra confiança, afecte i esperança en mans de Déu. D'una altra manera, a través d'una munió de converses, jo presentia que quelcom així vivien alguns immigrants al Centre d'Acollida per a Africans *Sant Pau*, de Mataró. La invocació d'*Allah* i el tast de la solitud eren constants que experimentaven aquests joves que s'havien endinsat en l'aventura de l'emigració.

Constantine fou la resposta a aquesta interpel·lació. Un mes de treball a la “Biblioteca Dilou”, vivint en una comunitat de jesuïtes, al mateix centre de la *medina* d'aquesta ciutat de l'interior d'Algèria. Al llarg d'aquesta pelegrinació interior, vaig anar descobrint com m'anava des-habitant progressivament de les meves pors, dels meus afectes, de les meves inseguretats... per tal d'anar donant espai a un Altre que m'ocupava discretament i amorosament, tot portant-me per un camí totalment insospitat, un camí que no s'hauria fet realitat si tot hagués depès de les meves pròpies lògiques i càlculs.

El record de la meua estada a Algèria, fa vuit anys, vol mostrar que, a mesura que ens anem desarrelant de les nostres seguretats i instal·lacions –deixant casa, amics, companys– per a orientar-nos vers el desconegut, deixem que la nostra vida sigui habitada per la presència d'Aquell que és tot Amor. I un Amor tal que ens mena a sortir de nosaltres mateixos per a posar-nos al servei dels altres.

Eren diverses les raons de fons que em van moure a prendre aquella decisió: necessitava perfeccionar i practicar el meu pobre francès. La lògica m'hagués conduït a una acadèmia de Barcelona o, en el millor dels casos, de París. Però, hi havia una altra raó per “fer el salt”: el desig de viure una temporada en un país del Magrib. Conèixer més de prop la realitat socioeconòmica d'alguns dels joves emigrants amb qui treballava a Mataró. Des de bon començament, desitjava sentir-me com un estranger en terra estranya: sentir la dificultat de la llengua, del clima, del menjar, la desorientació enmig dels estrets carrerons de la *medina*, les mirades de la gent que et fan “diferent”...

Salvant les distàncies, em vaig acostar al que podrien sentir els joves magribins que passaven pel Centre d'Acollida. Sabia que anava a un país de cultura molt diferent a la meua, amb un total desconeixement de l'àrab, i només fornit amb el meu limitat francès. Però, tampoc no era tan ingenu com per pensar que la meua experiència allà seria equiparable a la dels immigrants. Jo comptava, d'entrada, amb una comunitat de companys jesuïtes que m'esperaven amb un plat a taula i un lloc per dormir. Això és una cosa que no tenen pas la majoria dels immigrants que arriben a la nostra terra.

Tanmateix, malgrat aquestes diferències, en el meu interior hi havia el desig d'acostar-me, ni que fos tímidament, a l'experiència de sentir-se estranger. Despullar-me de les meves seguretats, “posar-me en la pell” de tants joves que havia conegut a Mataró.

Fou mogut per aquest desig com vaig anar constatant la meua gran pobresa d'esperit, en sentir-me tan lligat a les meves falses seguretats, a les meves febleses: “però tu estàs boig!, sense conèixer l'idioma penses anar a descobrir la realitat del món àrab?”; “i, per si fos poc, la teva inconsciència encara arriba fins al punt de demanar treball –en un país d'emigració!– per tal de subvencionar-te l'estada!” Com més s'acostava el dia de la partença, anava creixent en el meu interior una certa por que em produïa inseguretat: “On t'has ficat, Quim!”

Així, doncs, el diàleg comença amb un “posar-se en camí”, sortint de la “llar” ja coneguda, per tal de conèixer al qui és diferent, deixant-se afectar per ell.

Una inesperada experiència d'obertura i de gratuïtat

Malgrat que el fenomen de la immigració fos la causa que em portà a aquelles terres, amb el pas dels dies una nova realitat se'm presentava de forma inesperada: l'experiència de sentir-me membre d'una petita comunitat catòlica al si d'una societat totalment islamitzada.

D'aquesta experiència d'església local, el que més em va sorprendre fou la seva pobresa de mitjans humans i materials, i la familiaritat de l'acollida dels germans i germanes protestants i ortodoxos, amb els quals compartíem l'Eucaristia dominical. La comunitat catòlica de Constantine –ciutat d'uns 600.000 habitants– no ultrapassava les 25 persones. L'antiga catedral catòlica havia estat convertida en mesquita i, com a contrapartida, la comunitat cristiana disposava d'uns baixos, on es rentava la roba d'un antic orfelinat atès per religioses del “Bon Pastor”. Per mi, era especialment significatiu celebrar l'Eucaristia en una “catedral” amb uns fonaments tan humils, perquè em recordava la mesquita de la comunitat musulmana de Mataró, ubicada, també, en uns baixos molt humils. Em sentia proper als

immigrants musulmans de la nostra terra.

Durant la meua estada a Constantine he experimentat la senzillesa d'aquella petita comunitat eclesial. La seva pobresa la situava molt més a prop dels pobres i la menava a un reconeixement de l'altre que la feia ser més solidària, fent seus els problemes de la gent d'aquell país. Les arrels d'aquella església pobre i solidària beuen de la seva pròpia feblesa, –sense-poder–, i de la seva condició minoritària. Meditant sobre el testimoni d'aquesta petita comunitat, un pren consciència que és en la pròpia pobresa i en la pròpia fragilitat on neix un poder, misteriós però extraordinari, d'obertura, d'hospitalitat, de compartir i acollir fraternalment.

Crec que són aquests, els valors que van amaran la vida de l'antic bisbe de Constantine, Jean Scotto, que va morir el 8 de setembre de 1993, poc abans de la meua arribada. El seu traspàs, no sols afectà d'una manera especial la comunitat catòlica de tot Algèria, sinó que l'Alt Comité de l'Estat s'hi afegí, mitjançant un comunicat publicat a tota la premsa. Entre d'altres paraules, hi deia: “La desaparició de Jean Scotto fa perdre, a tot Algèria, un dels seus fills, un home animat per una fe profunda, un home de diàleg i de pau, que ha consagrat la seva vida a combatre tots els atacs a la dignitat dels homes del nostre país” A la celebració de la missa funeral, a la catedral d'Alger, hi assistí el Cap de Govern algerià.

Certament, em va sorprendre el respecte –la qual cosa no significa pas facilitats!– que hi havia envers l'Església Catòlica. I és a la llum del testimoni que ha deixat monsenyor Scotto que traspuen tot el seu sentit les paraules d'un company jesuïta, en donar raó de la seva presència a Algèria: “...nosaltres no treballem pas per fer prosèlits del nostre grup de pertinença. Nosaltres sentim, cada cop més, que Crist no és una causa a defensar, sinó una amorosa Passió a viure. El nostre goig és el dels servents inútils. La llavor es sembla, i brota i creix tota sola. Contemplatiu en l'acció, una acció que és participació en la mateixa Passió de Déu en el cor d'aquest poble”. Aquesta actitud d'obertura i desinterès és molt necessària per a un diàleg intercultural, i més encara per al diàleg interreligiós.

Treballant a Mataró: el diàleg interreligiós en la vida

A grans trets, voldria expressar el que he viscut en un barri on les cultures i religions es trobaven en el *diàleg de la vida* quotidiana.

1ª pinzellada: l'escenari on ens movem

Si contemplem el Planeta, en aquest començament de mil·lenni, què veiem? Sis mil milions d'éssers humans: uns homes, altres dones; uns rics, molts d'altres més pobres; uns orientals, altres blancs, negres; uns en pau i d'altres en guerra; uns cristians, altres musulmans, hindús, budistes, membres de nous moviments religiosos, creients de religions indígenes, jueus, persones sense religió (16).

Aquesta descripció d'una humanitat tan diversa avui es fa realitat, a la nostra terra, amb l'arribada dels immigrants. D'uns anys ençà, van arribant persones de procedències molt diverses, amb maneres de ser, de fer i d'estar molt diferents de les nostres. Homes i dones d'aspecte físic molt diferent: el color de la pell, la forma de vestir; fins i tot la llengua que parlen, la música que escolten, les botigues on compren... Però, també, molts d'ells són persones que s'adrecen a un mateix Déu, tot i que amb diferents maneres de pregar i de celebrar.

Des de fa més de set anys, he estat treballant amb immigrants musulmans en un barri de la perifèria de Mataró. Molts d'ells són profundament creients i practiquen regularment llur religió. D'altres només practiquen certes celebracions de l'Islam; formen part dels qui podríem anomenar "musulmans sociològics".

Al barri on treballo, *la convivència entre autòctons i immigrants nousvinguts no és quelcom d'obvi*. El diàleg entre les diferents cultures no resulta fàcil, en la vida quotidiana. Els prejudicis determinen molt la manera com ens situem davant "l'altre". D'aquestes dificultats no se n'escapa el diàleg interreligiós. No pas pocs es sorprenen que jo, jesuïta i capellà, em dediqui a treballar amb musulmans. Potser en el nostre subconscient hi funciona, encara, una concepció més clàssica del que s'entén per evangelització: aportar a l'altre quelcom que no té i que nosaltres sí que posseïm: una fe, unes creences.

Com a creient, sempre m'ha sorprès positivament el testimoniatge de germans i germanes musulmans que viuen amb una fe profunda llur experiència de Déu. L'ur testimoni m'ha ajudat a créixer en la meua fe i, també, a respectar profundament el camí escollit per d'altres, i que els acosta al mateix Déu.

Cada vegada estic més convençut, com els meus companys d'Algèria, que *el Crist no és tant una causa a defensar com una passió amorosa a viure*. Un dels marcs ideals per a posar en pràctica aquesta *passió amorosa* hauria de ser el *diàleg de la vida*, on les persones ens esforcem per viure en un esperit d'obertura i de bon veïnatge, compartint les nostres alegries i penes. No oblidem que tots som pelegrins en el camí de la trobada amb Déu. En aquest diàleg de la vida, les premisses de les nostres argumentacions s'haurien de formar al replà de l'escala, fent cua al mercat, o esperant els fills a la sortida de l'escola. Aquests haurien de ser els espais "sagrats" on, dia rere dia, es va construint la convivència, *viure-amb* els altres. Espais on, de la manera més informal, ens anem obrint a la transcendència, on la diferència va essent vençuda per l'amistat.

Per tant, el que pretenc dir no neix d'estudis, ni de llibres... neix de la vida d'un barri. Són paraules "amassades" en relacions humanes, compartint itineraris amb tants homes i dones que, en l'alegria o en les penes, m'han obert llur cor en una comunicació espiritual que no entén de religions o, més ben dit, que les supera, per tal de cercar allò que hi ha de més autèntic en el més profund de cada ésser humà.

2ª pinzellada: de l'amor de Déu a la fraternitat humana

Tot neix d'una Bona Notícia que habita en mi, que és amor gratuït; una notícia amarada d'un Déu que és Amor, Misericòrdia, Perdó, en una paraula, *do*. Un Déu, a causa del qual tota persona és habitada per una dignitat infinita, davant la qual Ell mateix s'inclina, perquè ella pugui arribar a la seva dignitat plena. El meu gran desig és sentir-me pelegrí de l'aventura de Déu en el cor de cadascun d'aquests homes i dones que ens arriben de l'altra riba del mar.

La meua alegria ha estat caminar un camí d'humanitat amb aquest "altre". Intentar acostar-m'hi per a conèixer tot el que ell és: els seus goigs, els seus sofriments, les seves pors, les seves conviccions, les seves esperances. El desig d'ajudar l'altre a fer el seu propi camí, des d'allò que neix d'ell mateix, des del seu moviment interior. Sant Ignasi parlava d'"ajudar les ànimes". Aquest desig es realitza en la quotidianitat de la vida: en les relacions amb el veïnat, en els diversos serveis socials, en la relació pedagògica amb els alumnes, en les celebracions, en l'ajut en moments de dificultat...

D'una manera o altra, em sento associat a tot el que configura la vida d'aquests homes i dones que arriben a la nostra terra, sobretot a llurs lluites per un millorament de llurs vides. Però, també, perquè combatin en llurs lluites interiors, perquè vencin llurs egoismes i es posin al servei dels qui s'ho passen pitjor. A l'escenari de la vida quotidiana, des de les nostres converses, hem de fer veure, a uns i altres, que no totes llurs desgràcies vénen únicament dels "altres"; que de vegades podem caure en el perill de condemnar els altres per a justificar-nos a nosaltres mateixos.

Crec que aquest camí d'humanització és un veritable camí de Salvació, de guarició. Ajudar a guarir les ferides, a superar les pors, a retrobar la confiança en un mateix, a assolir una major generositat, a obrir-se a una major universalitat. Com Jesús i el seu diàleg amb la Samaritana (Jn 4,1-42); com la guarició de la filla de la dona cananea o de la dona sirofenícia (Mc 7,24-30); o la guarició del criat del centurió (LLc 7,1-10). També nosaltres ens hauríem de sentir cridats a ser testimonis i partícips d'aquesta tasca de Salvació, que també es converteix en guarició per a nosaltres mateixos, com ho va ser per a Jesús. Contínuament tindrà lloc un "ajustar-se a l'altre", un sortir de la pròpia manera de veure les coses, per tal de comprendre millor l'altre. Sens dubte, això constitueix un vertader camí de llibertat.

3ª pinzellada: la trobada humana com a lloc d'evangelització

La meua experiència de "treballar amb" immigrants de diverses cultures africanes i de religió musulmana m'ha portat a presentar l'existència d'una invitació important que té lloc en tota autèntica trobada humana. Malgrat cada trobada no tingui la mateixa intensitat, la mirada sí que és la mateixa: descobrir-se i reconèixer-se pel que cadascú és. El fet d'acostar-me a l'altre no hauria de tenir lloc pel que jo pugui desitjar d'aquest altre ("a veure si el converteixo"; "...si deixa de portar xilaba..."), sinó, només, pel fet que ell vagi esdevenint allò a què és cridat com a persona única i singular.

És cert que el meu treball en un ambient musulmà, i des d'aquesta manera d'entendre la trobada humana, pot portar-me a no parlar gaire de Jesús. Però, vull viure aquesta realitat com un do, el regal que cadascú fa d'allò que està vivint, d'allò que creu, sense càlculs ni intencions prèvies, desitjant, simplement, ser autèntic en la relació, viure la gratuïtat en la vida quotidiana, sense esperar-ne res a canvi. Des d'aquesta realitat, crec que podem viure d'una manera nova la felicitat a què estem cridats. Si creixem junts ens humanitat, segur que serem cada vegada més "catòlics", més "Quim", o més "musulmans", més "Hassan".

Tanmateix, això es fa lentament, com tot procés de creixement, pas a pas, dia rere dia. El punt de partença són els esdeveniments de la vida quotidiana: "avui estic cansat...", "estic passant un mal moment...", "demà ens n'anem de vacances!..." D'aquesta manera, m'acosto al que Jesús degué experimentar pels camins de Galilea: "vinga...aixeca't!; camina!; dona'm aigua; quina fe més gran!; s'hi està bé, aquí; aquest vespre vull sopar a casa teua..."

En la meua relació amb els altres, des d'allò que sóc i allò que estic cridat a ser, no desitjo altra cosa sinó que ells arribin a ser en profunditat allò que són, i que nosaltres encara no coneixem. Viure les nostres trobades sense preocupacions confessionals que bloquegin les relacions ni siguin obstacles a aquesta bona nova. Tots els homes i dones estem fets de la mateixa "pasta" i estem cridats a ser, els uns amb els altres, germans i germanes, fraternitat de Déu a la Terra.

Aquest tipus de trobada té el seu propi pes, la seva glòria. La majoria d'aquests camins ens porten a una fe explícita en Jesús. Tanmateix, en aquest "caminar amb" s'esdevé com un

advent, una realitat que transcendeix, que arriba a uns i altres. No sabia com anomenar-la. De vegades parlem en termes de creixement humà, de naixement, d'infantament...

4ª pinzellada: el diàleg de la vida i el diàleg de les religions

Som realment conscients de la importància d'aquesta xarxa de relacions humanes? Sovint, aquestes relacions són tan simples i ordinàries que un no para esment al que passa al seu voltant. Aquesta actitud fa que, en les nostres trobades, no hi passi res d'essencial. Però, rere aquesta lectura de la realitat, s'hi troba una *teologia de l'encarnació* que em porta a creure, de veritat, en l'anorreament d'un Déu que es troba a l'interior de tota criatura. No existeix l'home, d'una banda, i el diví, de l'altra, el sagrat i el profà... Sant Ignasi ens convida a “veure Déu en totes les coses”, a ser contemplatius en la nostra vida quotidiana.

Cal unir esforços per anar creant plataformes de trobada entre les diverses cultures i religions. Des del *diàleg de la vida*, del *diàleg de les obres*, del *diàleg espiritual* o del *diàleg teològic* (17), hauríem d'inventar espais on viure l'empatia, aquest hàbit d'exercici de posar-nos “en la pell de l'altre”, d'intentar veure el món amb els ulls de l'altre, o si voleu, d'endinsar-nos en el sentit que té la vida per a un hindú, un musulmà, un budista, un...

Joan Pau II, en l'encíclica *Redemptoris Missio* (1990), ens recordava que “la presència de l'Esperit no afecta només els individus, sinó la societat i la història, els pobles, les cultures, les religions”, i continuava: “la realitat del Regne pot raure *més enllà* dels límits de l'Església, en la humanitat sencera”. Molts anys abans, en l'encíclica *Ecclesiam Suam* (1964), per primer cop, un document oficial de l'Església parlava de “diàleg”. Pau VI anava, encara, més lluny quan parlava del “diàleg com una nova manera de ser Església”.

Avui, aquestes paraules de Pau VI continuen interpel·lant-nos al si de l'Església, en el diàleg de la vida. Si avui aquell *poverello* dels carrers d'Assís es passegés per molts dels nostres barris, potser ens diria:

“que on hi hagi por,
hi posem coneixement;
que on hi hagi prejudicis,
hi posem el benefici del dubte;
que on hi hagi rebuig,
hi posem acollida;
que on hi hagi abandonament,
hi posem denúncia;
que on hi hagi desesperació,
hi posem esperança”

Segurament, aquest canvi d'actitud no ens portarà pas a resoldre tots els problemes, però sí que haurem avançat en el difícil camí de la honestat personal i col·lectiva. Deixar de pensar que som “el melic del món”. Descentrar-nos de nosaltres mateixos per a anar obrint nous espais de participació ciutadana, des de les noves sensibilitats culturals i les noves pluralitats religioses. És així com anirem aprenent a saber-nos esperar els uns als altres, respectant temps i espais, en el camí que ens ha de portar a construir una societat més plural, més rica i, per tant, més complexa. Només d'aquesta manera farem possible el Regne de Déu, aquell Regne que Jesús ens va anunciar amb la seva vida.

* * *

Benvolgut lector, benvolguda lectora, en acabar de llegir aquestes pàgines potser pensaràs: “quines paraules més boniques, però la realitat, amic...” Si ets creient, desitjaria recordar-te el cas d’aquella gran amiga de Jesús. Maria Magdalena plorava desesperada per la mort del seu amic. No veia clar el seu futur, tot s’havia perdut...fins que sentí pronunciar el seu nom: Maria! Aquell petit fet canvià la seva vida.

No creieu que si, en els nostres barris, deixéssim que Latifa o Hassan pronunciessin els nostres noms, o que Montse o Jordi pronunciessin els seus, quelcom de nou podria començar a produir-se?

NOTES

1. Aquest primer capítol recull la ponència exposada per l'autor, l'octubre del 2000, en el marc de la *International Population Concerns* que, sobre el tema "Població i pobresa a l'albada del s. XXI" tingué lloc a Nova Delhi (Índia). La versió original es troba publicada per l'Indian Social Institute (New Delhi 2001), amb el títol *Effects of migration on family structure: a life story of a Moroccan immigrant to Spain*, pp.159-168.

2. Acord que la majoria de ministres d'Interior de la Unió Europea van signar a la ciutat de Schengen (Luxemburg), el 1985. Amb aquest acord, desapareixien les fronteres interiors de la Unió, creant-se un espai comú europeu, i reforçant el control de les fronteres exteriors de la Unió, amb la finalitat de controlar els fluxos migratoris extracomunitaris.

3. Cf. LL. RECOLONS, *La població immigrant d'origen estranger i el seu impacte en les societats europees*; Revista de Fomento Social, n.56 (2001), pp.679-694.

4. Es tracta de la Llei Orgànica 8/2000, del 22 de desembre, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i llur integració social, en vigor des del 23 de gener del 2001; i el Programa Global de Regulació i Coordinació de l'Estrangeria i la Immigració a Espanya. Aquest Programa formula les polítiques d'integració social dels immigrants: de 50 pàgines, només una i mitja parlen de la sensibilització de la població autòctona.

5. Els percentatges són d'elaboració pròpia, a partir de les dades del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona, corresponents al gener del 2002. Es tracta de percentatges aproximats, puix que, en la font, no es concreta el país de procedència quan hi ha menys de 100 residents censats. De tota manera, l'aproximació és suficientment bona. Cal tenir en compte que, als barris benestants, la població immigrant és bàsicament femenina i dedicada al servei domèstic: es tracta, doncs, d'una població molt menys "visible" que en altres sectors laborals. En canvi, a Ciutat Vella, la presència de població estrangera és molt més visible i pública: molts dels comerços del barri pertanyen a persones d'origen immigrant que es troben en fases molt avançades dins del procés migratori (a molts d'ells ja no els hauríem d'anomenar "immigrants", puix que fa ja molts anys que s'han establert al país).

6. H.B. ENTZINGER, *L'emergència de la política d'integració per als immigrants a Europa*, a VV.AA., *Italia, Europa e nueve inmigraciones*, Fund. Giovanni Agnelli, Torino 1990, pp.179-199. Hans B. Entzinger és professor d'estudis multiètnics a la Universitat d'Utrecht.

7. Fonts: R. APARICIO, A. TORNOS, *La inmigración y la economía española*, Instituto de Migraciones y Servicios Sociales del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Madrid 2000, pg.59; i El País, 12/7/02, pg.72.

8. Sobre això, és interessant l'article Col·lectiu IOE (Walter Actis, Carlos Pereda, Miguel Angel de Prada), "Espagne, un nouveau pays d'immigration"; a la revista *Migrations Société*, vol.11, n° 64-65 (1999); pg. 72-79.

9. Sobre aquest tema, és molt útil l'obra de JOSÉ CARLOS BERMEJO, *Relación de ayuda*, San Pablo, Madrid 1996.

10. JOHANN B. METZ, La compasión. *Un programa universal del cristianismo en la época del pluralismo cultural y religioso*. Rev. Latinoamericana de Teología, n.55 (2002).

11. El País, 2 febrer 1998.

12. Punt 1.4, apartat IV del Programa.

13. Aquest capítol és l'ampliació i reelaboració de la ponència *L'espiritualitat del diàleg interreligiós*, organitzat per l'Assemblea de Provincials de la Unió de Religiosos de

Catalunya, a St. Cugat del Vallès (Barcelona), el març del 2001.

14. François d'Oncieu morí, fa ja alguns anys, després de més de 40 anys a Algèria al servei dels més necessitats. El meu reconeixement i gratitud pel testimoni de vida que em donà.

15. Ignasi de Loiola, *Autobiografia*, n.35.

16. Congregació General 34 de la Companyia de Jesús. Decret 5; “La nostra missió i el diàleg interreligiós”, pg. 139.

17. Aquests són els quatre “diàlegs” que proposa la *Instrucció Diàleg i Anunci*; al Consell Pontifici per al Diàleg Interreligiós i Congregació per a l'Evangelització dels Pobles, Butlletí del Consell Pontifici per al Diàleg entre les Religions 26 (1991).

© *Cristianisme i Justícia*, Roger de Llúria 13, 08010 Barcelona
Telf: 93 317 23 38; Fax: 93 317 10 94; correu-e: espinal@redestb.es;
<http://www.fespinal.com>
octubre 2002